HEEMKRING OKEGEM

MEDEDELINGEN

8 STE JAARGANG 1983 NR. 1

Cult.-Pro. Vlaa... Culturele Bibliotee...

M E D E D E L I N G E N

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKRING OKEGEM

-Redactieadres en verantwoordelijke uitgever : J. Van der Speeten,
Guldenboom, 9
9400 Ninove (Okegem)

-Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Ninove en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

A C H T S T E J A A R G A N G 1 9 8 3 N R. 1

I N H O U D

- Okegem op oude kaarten en plannen blz. 1
- Beschouwingen bij de eerste kadasterkaart van Okegem (1810) blz. 35
- Informatie blz. 54

--oOo--

OKEGEM OP OUDE KAARTEN EN PLANNEN

De historische geografie of landschapgeschiedenis, die momenteel sterk in trek is, helpt ons aan te tonen hoe de landschappelijke evolutie van een bepaald gebied gereconstrueerd kan worden.
Als bronnen voor de studie van de evolutie of verandering van het landschap kennen we : geschreven bronnen, heerlijke grondboeken, kadastrale documenten als landboeken, kohieren van de 20ste penning en kartografische bronnen (oude kaarten en plannen).
Vooral oude kaarten en plannen zijn bijzonder leerrijk omdat ze naast hun documentaire waarde ook de evolutie projecteren doorheen de eeuwen van een bepaald gebied en bieden op een eenvoudige en sprekende wijze een historisch overzicht. (1)
Vooraleer over elk van deze bronnen in detail te treden, willen we eerst een juridisch-administratief overzicht van onze gemeente geven.

I. Okegem : juridisch - administratief overzicht.

1. Vóór de verovering van onze streken door de Romeinen kunnen we eenvoudig over geen geografische en bestuurlijke indeling spreken.
Pas in de 3-4e eeuw na Christus (Romeinse periode) ontwikkelt zich stilaan een gewestelijke en gevestigde bestuursvorm, die van blijvende invloed op onze gewesten was, doordat de latere kerkelijke indeling zich daarop baseerde.
De tweede Belgische provincie (Belgica secunda) van het Romeinse Rijk (hoofdplaats Reims) die zich uitstrekte over Noord-Frankrijk en het huidige België werd ingedeeld in "civitates" die op hun beurt verdeeld werden in pagi (gouw), vici en

---

(1) J.C. Buys : Over Lede op oude landkaarten en plannen. Ken uw dorp nr. 10 (1981).

villae (dorpen).
Onze streek behoorde tot de civitas Nerviorum waarvan Camera-cencis (Kamerijk) de hoofdplaats werd.

2. Tijdens de periode van de 6e tot de 10e eeuw (Frankische periode) wordt het gebied tussen Schelde en Dender (waarbinnen Okegem ligt) "pagus Bracbantensis" of Brabantgouw genoemd.
Een dergelijke pagus werd naar Romeins voorbeeld onderverdeeld in villae, en iedere villa bevatte een aantal mansi.
Een villa-oppervlakte kwam ongeveer met een latere dorps-oppervlakte overeen en was de verzameling van een 10 à 30-tal mansi.
Een mansus was een middeleeuws domein, een hoeve met bijhorende landerijen, uitgebaat als familiebedrijf en afhangend van een heer of abdij.
Volgens het Liber Miraculorum van de abdij van Ninove (eind 12e eeuw) behoorde de "villa Okenghem" tot de bezittingen van de heer van Ninove. Waarschijnlijk bedoelde men hiermee de heeerlijkheid Idevoorde die geënclaveerd was in Okegem. (2)
De "villa" bestond uit verschillende agrarische elementen : akkerland, weide, bos en kreupelhout.
De hoeve van de heer heette vroonhof, waartoe ook het saalland (reserve) behoorde. Hierop liet de heer ook in de 7-8e eeuw (tijd van de grote missionering) een kerk bouwen, waarvan hij de bedienaar aanstelde.
De mansi van de villa besloegen meestal 12 bunder (± 15 ha), wat doet veronderstellen dat één familie met die oppervlakte in haar onderhoud kon voorzien.
De bewoners (halfvrije en vrije boeren) hadden deze grond niet in bezit, maar in "tenure" : ze bewerkten hem, maar mochten hem zonder toestemming niet verlaten. Wanneer de heer aan de bewoner van een mansus een levenskans bood, was de boer gehouden tot een reeks leveringen van produkten in natura of tot de betaling van een geldbedrag.
Het zwaarst wogen echter de hand- en spandiensten op de bewoners van de mansi : het werken gedurende een vastgesteld

---

(2) H. Van Gassen : Geschiedenis van Ninove, deel II.

aantal dagen op het saalland (land van de heer) het verrichten van vervoerdiensten b.v. aanvoer van graan e.d.m. voor krijgstochten. (3)

3. In 925 werd de Brabantgouw bij het Duitse Rijk gevoegd en behoorde het aan de hertogen van Neder Lotharingen, de latere Duitse Keizers.
In het kader van de expansiezucht van de graven van Vlaanderen veroverde Boudewijn IV het gebied tussen Schelde en Dender. Boudewijn V bekwam in 1049 de bevestiging van deze bezitname op voorwaarde dat hij het gebied hield als leen van het Duitse Keizerrijk. Dit gebied werd later in twee gedeeld en zo ontstonden de twee latere graafschappen : het Land van Aalst en dit van Ename.

In 1046 schonk Dirk van den Elzas het hele bezit van het Land van Aalst aan zijn schoonzoon Iwein van Gent, kastelein van Aalst. Het graafschap was dus voortaan een vrij leen, maar dit op voorwaarde, dat het steeds aan de rechtstreekse afstammelingen van Iwein van Aalst zou gaan. Zoniet zou het leen terug aan de graaf van Vlaanderen komen. Dit is het geval geweest na de dood van Dirk van Aalst, zoon van Iwein, die kinderloos stierf in 1166.
Het Land van Aalst keerde dus terug aan de graaf van Vlaanderen en hierdoor zal het door de latere eeuwen steeds als een afzonderlijk en samenblijvend geheel rechtstreeks van de graaf blijven afhangen. (4)

4. Heren en heerlijkheid van Okegem en Idevoorde.

Een heerlijkheid was een bepaald grondgebied waarover iemand - "de heer" - van rechtswege en in eigen naam overheidsgezag uitoefende.
Vorstendommen (graafschappen, hertogdommen, enz...) en heerlijkheden zijn in dezelfde periode en in dezelfde historische

---

(3) L. Milis & R. Van Uytven : De middeleeuwse samenleving in Vlaanderen. Grote Winkler Prins - Compendia

(4) M. Cornelis : Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen. Land van Aalst, jg. XXIV (1972) nr. 3 blz. VII.

omstandigheden ontstaan nl. in de loop van de 10-11e eeuw, ingevolge het sterke verval van het gezag van de Karolingische vorsten.
De uitholling van het staatsgezag van de 9e eeuw is te wijten aan een ontwikkeling in de feodaliteit (leenstelstel) en meer in het bijzonder aan het erfelijk worden van de ambten van gouwgraaf in het grote Karolingisch Rijk.
Door die toestand konden sommige gouwgraven zich tot echte territoriale vorsten opwerken.
Het graafschap Vlaanderen ontstond op die wijze, maar ook vestigden talloze heren hun persoonlijk gezag over kleinere gebieden die dan heerlijkheden werden. (5)

We horen voor het eerst over de heren van onze streken spreken op het einde van de XIe eeuw, na de naasting van het gebied tussen Schelde en Dender bij het graafschap Vlaanderen (zie hoger).
Ten gevolge van welke gebeurtenissen zij hier aan de macht kwamen is onbekend. Bronnen uit vroege tijden, die ons hierover zouden kunnen inlichten, ontbreken.
De heren waren grondbezitters en over hun dienstlieden of lijfeigenen hadden zij uitgebreide macht. Ze moesten weliswaar aan hun lijfeigenen de nodige bestaansmiddelen verschaffen, maar zij konden ze verkopen met de grond waarop ze leefden en na hun dood keerde hun bezit geheel of gedeeltelijk terug naar de heer. In de loop der tijden, onder invloed van de godsdienst, van de sociaal-economische evolutie kwam hierin, gelukkig maar, een grote verandering. (6)
De feodale heren waren ook belust op gebieds- en machtsuitbreiding. Ze leefden veelal in onmin met hun naburen. Deze locale twisten gingen gepaard met roof van paarden en vee en brandstichting.
In een van die feodale oorlogen moest Boudewijn van Aalst het onderspit delven tegen Amelrik II en de Ninovieters toen hij na het afbranden van de villa Okegem zijn buit in

---

(5) J. Van Rompaey : De heerlijkheid als heem van onze voorouders. Ons Heem, jg. 29 (1975) nr. 4, blz. 125 e.v.
(6) H. Van Gassen : Geschiedenis van Ninove II, blz. 11.

veiligheid meende te voeren naar Aalst. Boudewijn werd als gevangene naar Ninove gebracht. (7)

Vooraleer over te gaan tot een beschrijving van de rechten en de plichten van de heren, geven we eerst een chronologisch overzicht van de heren van Okegem en Idevoorde, zoals die in "Broeckaert - De Potter" opgesomd worden.

De heerlijkheid van Okegem, afhangend van het grafelijk leenhof "Ten Steene" te Aalst, behoorde naar alle waarschijnlijkheid van de 12e tot 14e eeuw aan een gelijknamige familie.
De oudst bekende, Willem van Okegem, komt met Willem van Pamele en enkele andere edelen als getuigen voor in een charter van 1188, waarbij Geraard van Grimbergen, heer van Ninove, de abdij van Ninove in het bezit stelt van haar te Pamele (Oudenaarde) gelegen goederen.
In 1197 ondertekende Goswinus de Okengem een akte van Raas van Gavere, die aan de abdij van Ninove zes dagwand land schonk.
In hetzelfde jaar was Walterus de Okenghem medeondertekenaar van een akte van Gillis van Boelare, waarin deze erkende dat de graaf van Vlaanderen de tiende van Voorde aan de abdij van Ninove had gegeven.
In 1202 ondertekenden Nicolaas en Galterus de Okengem akten van de abt van Ninove, terwijl ridder Impinus van Okengem in 1209 een der leenmannen was van de heer van Liedekerke.
Bij brief van 17 mei 1295 verklaarde Willem van Okengem, ridder, dat Gwijde van Dampierre de hem toebehorende boeten van 10 stuivers en minder te Okegem heeft afgestaan in ruil voor Willems toestemming zijn kasteel met het omliggende land te Okegem, voortaan van hem, de graaf, in leen te houden.
Deze Willem van Okegem, die later vermeld wordt als meier van de graaf, zodat de dorpsheerlijkheid van Okegem hem in feite niet toebehoorde, werd vermoord door Hugo van der Borst en zijn gezellen.
Vermoedelijk keerde de heerlijkheid van Okegem in de loop van de 14-15e eeuw terug tot de grafelijke kroon.
Zij behoorde althans ten tijde van de beroemde geschiedschrijver Cornelius Gailliard, (16e eeuw) aan de graaf van

---

(7) H. Van Gassen : Geschiedenis van Ninove II, blz. 41.

Vlaanderen.
In 1638 verkreeg Claudia van Liedekerke, vrouw van Haussy, ze verder met de heerlijkheid van Idevoorde tot leenpand.
In 1664 behoorde Okegem aan Adriana de Boussu en tot in 1700 aan Maria-Adriana de Boussu.
Weinige tijd nadien kwam de heerlijkheid in handen van Jan-Baptiste Sturtewagen, ui . hoofde van zijn moeder Maria Francisca van Coppenholle, weduwe van Jan-Baptist van Coppenholle en van Jan Antoon van Hulthem.
Later openbaar verkocht ging de heerlijkheid over naar Constantia Carolina de Camusel, gehuwd met Jozef de Landre, die ze in 1782 voor 12 700 gulden verkocht aan Lodewijk Jozef de Coninck, heer van Outer, na wiens dood zij in 1790 te beurt viel aan Jan Baptist Ferdinand de Coninck, zoon van eerst genoemd en van Coleta de Berlare, die er in naam van haar toen nog minderjarige zoon het denombrement van overlegde op 25 januari 1792.

Het gezag en overheidsrechten van de heer.

Zoals het overheidsgezag van de vorsten (graven, hertogen) was ook het beperkt overheidsgezag van de heren een familiaal en dus erfelijk bezit.
Een gewone heer kon eigenaar zijn van de grond van zijn heerlijkheid maar dit was uitzonderlijk omdat hij zijn heerlijkheid in leen hield.
De voornaamste heren hielden hun heerlijkheid rechtstreeks van de vorst of landheer in leen via de leenhoven van wat in Vlaanderen kasselrijen waren.
Het centrale leenhof van de graaf van Vlaanderen was de Wetachtige Kamer en de kasselrijleenhoven droegen verschillende namen. Het leenhof van de kasselrij Aalst heette "Het Steen" van Aalst.
Iedere heerlijkheid die afhing van één van deze leenhoven werd dus rechtstreeks van de graaf van Vlaanderen gehouden.

Als overheidspersoon oefende de heer altijd de overheidsrechten van bestuur en rechtspraak uit. Hij deed dit via zijn baljuw,

die voorzitter was van de schepenbank van de heerlijkheid en waakte over alle rechten van de heer.
De rechtspraak omvatte zowel het burgerlijk recht als het strafrecht en voor dit laatste kende het middeleeuwse recht drie graden van rechtspraak.

- hoge justitie : het recht om misdrijven te berechten waarop doodstraffen, lijfstraffen of zware boeten stonden.
  Bijzonder zware misdrijven werden aan de vorst of landheer overgelaten.
- middelbare justitie : het recht om alle lichte misdrijven te berechten waarop geen al te grote boete stond, evenals het recht van put en galg "om dieven te hanghen ende diefvegghen te delven".
- lage justitie : omvatte alleen de grondrechtspraak d.i. betwistingen inzake gronden en ook de overdracht van gronden.

De inwoners van de heerlijkheid.

In welke omstandigheden leefden onze voorouders nu in dit "heerlijk" kader ?

- De boeren, die de heerlijkheden bevolkten, waren meestal geen eigenaars van de grond die ze bewerkten. Ze hielden de grond van de heer in "tenure" (Lat. tenere = houden) d.w.z. dat ze op de grond een erfelijk gebruiksrecht hadden tegen betaling van een jaarlijkse cijns of rente aan de heer.
  De grondcijnzen waren niet alleen erfelijk en dus eeuwigdurend, maar ook onveranderlijk, zodat het steeds dezelfde prestatie betrof in natura of in geld.
  In de latere eeuwen (vanaf de XVIe eeuw) werden renten in natura door schatting omgezet in geld.
  Verwar echter cijnzen en renten niet met pacht.
  De huur van landbouwgronden of pacht werd pas belangrijk vanaf de 13^{e} eeuw en dan nog uitsluitend voor nieuw ontgonnen gronden, want de omzetting van cijnsgrond in pachtgrond was wegens het eeuwigdurend karakter van de cijns niet

mogelijk. De pacht bood voor de grondbezitters het grote voordeel dat ze een kontrakt was voor een bepaalde termijn en dat de pachtprijs na verloop van die termijn kon aangepast worden.

- Verreweg de meeste inwoners van heerlijkheden waren geen persoonlijk vrije mensen zoals wij nu, maar wel zogezegde horigen of laten d.i. mensen die persoonlijk gebonden waren aan hun heer en aan de heerlijkheid, waarin ze geboren waren en waarin ze ook hun hele leven doorbrachten.
  In de 12^{e} en 13^{e} eeuw sprak men van lijfeigenen d.i. personen wiens lichaam een soort eigendom was van de heer. In de late middeleeuwen (14^{e}-15^{e} eeuw) en in de moderne tijden (16-17-18^{e} eeuwen) evolueerde dit begrip in gunstige zin voor de bewoners van de heerlijkheid, maar de volledige persoonlijke vrijheid werd nooit bereikt.
- In een heerlijkheid konden ook mensen wonen die persoonlijk wel vrij waren door geboorte uit vrije ouders - toch moesten ze het overheidsgezag van de heer erkennen en waren aan bepaalde heerlijke rechten onderworpen.
  Juridisch was er dus een verschil tussen vrije en horige mensen in de heerlijkheid maar sociaal-economisch niet.

Heerlijke rechten.

De heerlijke rechten zijn een typisch voorbeeld van de omzetting van feitelijke macht in gevestigd recht.
In de loop van de eeuwen legden de heren aan hun onderdanen een aantal prestaties op, die dan uitgroeiden tot gevestigde heerlijke rechten, die aan het heerlijk gezag verbonden, ten slotte algemeen erkend werden.
De heren kenden zich eenvoudig weg een aantal rechten toe ; deze heerlijke rechten verschilden van plaats tot plaats.
De meest algemene waren :

- De heer had het monopolie om in zijn heerlijkheid te jagen, aan vis- en vogelvangst te doen ; hij had ook plantrecht of recht om langs de openbare wegen bomen te planten.

- De heer legde zijn horigen jaarlijkse prestaties op : iedere houder van cijngrond moest de op zijn grond gevestigde cijns of heerlijke rente betalen in geld of natura.

  Hierbij kwamen ook nog de herendiensten of karweien de zg. hand- en spandiensten door de horige te verrichten op de landen van de heer, onderhouds- en herstellingswerken aan het kasteel, aan wegen of bruggen.

- Typische heerlijke rechten waren ook de verschillende mutatierechten op goederen die geheven werden wanneer een goed door overlijden of verkoop, in andere handen overging :
  - het recht van doodkoop werd geheven bij overgang van rentegronden ingevolge vererving
  - het recht van wandelkoop werd geheven bij overgang van rentegronden ingevolge verkoop
  - het recht van de dode hand (mortemain) en beste hoofd. Aanvankelijk hadden de heren recht op de "halve have" of de helft wat de horigen aan roerend goed nalieten. Op het einde van de middeleeuwen (14-15^{e} eeuw) was dit recht beperkt tot het beste hoofd, meubel of kateil uit de roerende nalatenschap. Dit kon door de erfgenamen ook afgekocht worden.
  - het uitgangsrecht dat diende betaald door horigen als ze vertrokken uit de heerlijkheid naar aanleiding van hun huwelijk.
  - de collatie of het recht van benoeming die de heer bezat voor sommige ambten : koster, schoolmeester, grafmaker, kerkmeester, enz...
  - het recht van auditie verleende aan de heer de bevoegdheid de rekeningen van instellingen (b.v. parochie - armen) na te zien
  - het recht van preminentie verleende aan de heer een zitbank in de kerk.

De heerlijkheden werden met heel hun nasleep van heerlijke rechten afgeschaft bij de Franse revolutie.
Het gezag en de voorrechten van de heren moesten verdwijnen

omdat ze onverenigbaar waren met de moderne denkbeelden van burgerlijke gelijkheid en individuele vrijheid die in de 18e eeuw opkwamen. (8)

In de lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst (9) vinden we een beknopt overzicht van de rechten die de heren (vrouwen) van Okegem en Idevoorde bezaten.

Idevoorde.

- Werd in leen gehouden van het grafelijk leenhof van Aalst.
- Bij het verheffen van het leen, waardoor de heer erkende leenhouder te zijn van Idevoorde, gehouden van het leenhof van Aalst werd een vol recht geheven nl. 10 pond parisis en 20 schellingen kamerlinggeld.
- De heerlijkheid Idevoorde lag in het dorp Okegem. Het foncier (d.i. deel van de heerlijkheid dat het langst aan de heer toebehoorde en niet in leen of cijns gegeven werd) besloeg 10 roeden bestaande uit berg van het hof te Okegem gelegen bij de kerk.
- De heer bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 60 pond, confiscatie en verbanning van lijf en goederen.
- De heerlijke renten (afkopen van de vroondiensten) bedroegen in totaal 80 $\frac{1}{2}$ rasieren $\frac{1}{3}$ mud haver, 163 capoenen en 8 pond 8 schellingen 23 penningen te betalen op Pasen door de laten van Okegem.
- De heren (vrouwen) van Idevoorde hadden recht op het "beste hoofd", bezaten ook het jacht- en visrecht en vogelvangst d.w.z. zonder toelating van de heer was het verboden te jagen, te vissen, vogels te vangen of beplantingen te doen.

---

(8) Prof. Dr. Jan Van Rompaey : De heerlijkheid als heem van onze voorouders. Ons Heem, jg. 29 (1975), nr. 4, blz. 125-135.

(9) J. Van Twembeke : Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst - Oostvlaams Verbond van de kringen voor Geschiedenis. Voorlichtingsreeks.

- De schepenbank bestond uit 7.schepenen die bevoegd waren in het erven en onterven en in het berechten van alle gevallen.

Okegem

Was een van de 's graver propre dorpen waarvan de heerlijkheid in 1638 in leen uitgegeven werd.

- Werd in leen gehouden van het grafelijk leenhof van Aalst.
- Er werd een vol verhef geheven. (Zie Idevoorde)
- Het foncier bestond uit een mote met hof bij de kerk van Okegem. Waarschijnlijk was dit foncier de vroegere heerlijkheid van Idevoorde.
- Als justitierechten bezat de heer (vrouw) de uitoefening van de drie justitiegraden.
- De heerlijke renten bedroegen 80 rasieren haver en 40 capoenen (hanen).
- De heren (vrouwen) van Okegem hadden recht op het "beste hoofd" en de haafdeligheid van de personen die vertrokken uit Okegem, zelfs als ze poorters van Geraardsbergen of Aalst waren. (wordt in volgend hoofdstuk uitgelegd)
- De heer van Okegem bezat het jachtrecht, het recht van visvangst op de Dender en alle waters die er in uitmonden.
- Hij (zij) benoemde de kerk- armmeester, de koster, de schoolmeester en de grafmaker.
- De schepenbank bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in alle zaken.
- De baljuw maande het leenhof en was belast met het uitvoeren van de uitgesproken vonnissen.
- De meierij van Okegem werd in 1355 gekocht door Ninove en in leen gehouden van de graaf van Vlaanderen. De meier van Ninove was erfmeier te Okegem.

5. Okegem in het "Land van Aalst".

Het "Land van Aalst" omvatte ± 150 dorpen en was samengesteld uit :

- 5 roeden, leden of baronieën nl. Boelare (17 dorpen), Gavere (11 dorpen), Rode (16 dorpen), Schorisse (7 dorpen) en Zottegem (10 dorpen).
- 22 dorpen die rechtstreeks afhingen van de graaf van Vlaanderen en die men "'s graven propre" noemde.
- 10 dorpen die men serveplaatsen noemde en die eveneens rechtstreeks van de graaf afhingen.

Ninove dat zijn bijzondere heren had behoorde niet tot het Land van Aalst, het hing rechtstreeks af van de graaf van Vlaanderen.
Geraardsbergen werd in 1333 bij het Land van Aalst gevoegd door akte van Lodewijk van Male.
Van nu af zal men spreken van "De twee steden en lande van Aalst".

We willen nu verder uitwijden over de "'s graven propre", omdat ons dorp Okegem tot die groep behoorde.
22 dorpen van het Land van Aalst hadden een speciaal rechtstatuut. Deze rechtstoestand zou ontstaan zijn in 1252 door een charter van Margaretha van Constantinopel. In die dorpen oefende de graaf of zijn vertegenwoordiger de "heerlijke rechten" uit en stonden dus onder het rechtstreeks gezag van de graaf van Vlaanderen.
Men beweert dat die 22 propre-dorpen degene zijn die bij de overdracht van het graafschap Aalst naar het graafschap Vlaanderen (1166) geen plaatselijke heer hadden en aldus de persoonlijke eigendom van de graaf van Aalst werden aanzien.

De personen, in deze dorpen geboren, waren onderworpen aan het recht van de "hoofdstoel" of "beste kateil" en het recht van "haafdeligheid".
Het recht van "hoofdstoel" hield in dat bij het afsterven van een horige de graaf recht had op het beste hoofd, d.i. het beste stuk vee, het beste meubel of het beste kledingstuk

uit de nalatenschap.
Het recht van "haafdeligheid" hield in dat indien iemand geboortig uit zo'n "'s gaven propre dorp" in een ander dorp overleed, dan kon de graaf door middel van zijn baljuw beslag laten leggen op de helft of geheel zijn nagelaten roerende goederen, naargelang hij gehuwd was of niet.

De uitzonderlijke rechtstoestand waarin bepaalde dorpen uit het land van Aalst verkeerden, vinden we geformuleerd in de "Costumen van de twee Steden en het Land van Aalst" Rubrica I par. 2-4 en werden op 12 mei 1618 bekrachtigd.

"Haere voornoemde Hoocheden, als Graven van Aalst, hebben op alle persoonen gheen poorters zijnde van Aelst ofte Geeraertsberghe, stervende binnen huerlieden propre dorpen, het beste catheyl ofte hoofstoel".
Ende zoo verre de guene geboren inde voorseyde propre dorpen tzy dat zylieden poorters zyn ofte niet, hemlieden van daër vertrocken metter woenste buyten den Lande van Aelst, ende aldaer quaemen te overlyden zoo zyn de dezelve Princen ende Graven gherecht te aenveerden alle de mueble goedinghen vande selve tenzy in plaetsen anders ghepriviligiert ende hebben opde selve ghedyde lieden vervolgh in Vlaenderen Henegauwe, Brabant ende elders, waer dat zij."

Naargelang de plaats waar de in een 's graven propre-dorp geboren lieden overleden zijn, kunnen zich dus twee gevallen voordoen.

1. De betrokken persoon, inwoner van een 's grave propre-dorp, overlijdt in zijn geboortedorp.
   Dan heeft de graaf van Aalst, later de graaf van Vlaanderen, of degene die hem in deze hoedanigheid opvolgde, recht op het "beste hoofd".
   Wanneer de afgestorvene poorter was van Aalst of Geraardsbergen is dit "beste kateil" niet verschuldigd.
   De baljuwrekeningen van het Land van Aalst, aangevangen in 1385, geven vermelding van de in dit verband geïnde rechten. Voor Okegem is o.a. vermeld :

1388 : Premiers en Okeghem : Katheline Wytarts, trespasset voechtwyf, dont mons. doit avoir le meilleur cateil, si eut on III alnes de blanquet, (10) vendut l'alne XII s.

36 s.

2. Iemand, geboren in 's graven propre, heeft zijn geboortedorp verlaten en overlijdt in een plaats waar de graaf het recht van vervolg heeft.

... "Alle degone die metter woenste trecken van myns heeren propre dorpen binnen den lande van Aelst, onder wat heeren het sy daer myne heere vervolgh heeft van syne dienstlieden ooc mede in Brabant ende in Henegauwe, synde dienstlieden ende serfven myns heeren, volgt men ende heeft myn heere die have ende catheyle ende syn onvry"

1377 : in Liedekerke : Lisebette Faes, dienstwyf mynsheeren ende quam van myns heeren propre Idderghem, van II sacken corens ende VIII mandelen gersten, twee ketelen, potten pannen een paer cleedere, een alve coe ende edelec (aanzienlijk, sierlijk) bedde ende ander cleene huusallame, ontfaen. (11)

30 1b

Deze grafelijke rechten wogen zwaar op de inwoners van de 's graven propre-dorpen en heel wat middelen werden aangewend om hieraan te ontkomen.

- Een zwangere vrouw had er voordeel bij haar woonplaats tijdelijk te verlaten en er na de bevalling terug te keren. Het kind, buiten 's graven propre geboren, was bij zijn overlijden aan bedoeld recht niet onderworpen.
- Een ander middel om aan de heffing van haafdeligheid te ontkomen bestond er in dat iemand in zijn oude dag of bij het naderen van zijn dood naar zijn geboorteplaats terugkeerde en er overleed.
- Naar aanleiding van een sterfgeval werd ook een stuk vee of een kledingstuk dat voor aanslag in aanmerking kon komen, tijdig van de hand gedaan of bij bloedverwanten voor een

---

(10) 3 ellen gebleekt lijnwaad.

(11) J. Pieters : Van 's graven propre in het land van Aalst. Land van Aalst, jg. 23, nr. 1-2..

tijdje in bewaring gegeven.

- Wie zich als "poorter" van Geraardsbergen of Aalst liet inschrijven kon op de vrijstelling van het recht van het "beste hoofd" rekenen.
  Spijtig gold als stelregel dat degene, geboren in een van 's graven propre aan het recht van haafdeligheid onderworpen bleef, niettegenstaande zijn inschrijving als "buitenpoorter".
  De buitenpoorters d.i. lieden die buiten de stad woonden hadden dezelfde rechten als de poorters van de stad.
  Ze vielen niet meer onder de rechtspraak van de plaatselijke heer en konden beroep doen op de rechtspraak van de stad.

Deze rechtspraken waren over het algemeen onpartijdiger en minder willekeurig dan de schepenbanken van ten lande.
De persoon die wenste ingeschreven te worden als buitenpoorter begaf zich persoonlijk ten stadhuize en verscheen er voor de stadsklerk en twee getuigen (meestal 2 schepenen). Hij gaf zijn voornaam en familienaam op, de plaats waar hij woonde en de voornaam van zijn vader. Na de inschrijving diende de kandidaat de "eedt van getrauwicheit" af te leggen en de bepaalde som te bepalen. (zes groten of 8 schellingen)
De aanvrager diende ook een domiciliant aan te duiden alwaar de overheid hem kon bereiken of laten verwittigen.
Men mag aannemen dat degenen die zich lieten inschrijven tot een hogere of middenklasse behoorden.

De lijsten van de buitenpoorters van Geraardsbergen zijn gepubliceerd in het Land van Aalst.
Buitenpoorters van Okegem komen voor in volgende registers :

- register van 1396	21 ingeschrevenen
- register van 1645-1664	29 ingeschrevenen
- register van 1696-1726	19 ingeschrevenen
- register van 1728-1752	6 ingeschrevenen
- register van 1753-1795	- ingeschrevenen

In de buitenpoortersboeken van Aalst staan ook heel wat Okegemnaars ingeschreven, maar onze mensen verkozen het poorterschap van Geraardsbergen boven dat van Aalst omwille van de

betere voorwaarden.

We geven u de namen die opgetekend werden in de poortersboeken van Geraardsbergen vanaf 1696 (alfabetisch gerangschikt - na de naam staat het inschrijvingsjaar).

Andries Jan (1699)
Asselman Maayken (Wed. Jaak De Winne) (1705)
Beeckman Pieter (1749)
Bone Joos (1703)
De Roeck Adriaan (1705)
De Weghe Gillis (1706)
De Winne Adriaan (zoon Pieter) (1699)
Gryseels Adriaan (1720)
Hendrickx Cornelis (1699)
Lanckman Jan (1702)
Neuckermans Andries (1705)
Ruys Michiel (koster) (1748)
Schoonjans Adriaan (1729)
Straetmans Nicolaas Pieter en huisvrouw Catharina De Winne (1719)
Straetmans Adriaan (1720)
Van den Berghe Adriaan (1720)
Van de Perre Jacob (1698)
Van de Perre Laureys (1705)
Van de Sande Jenneken (Wed. Bauwens Joos) (1706)
Van Havermaet Jacob (1704)
Van Havermaet Jacob (1742)
Uyttersprot Pieter (1704)

- Men kon ook aan de koning een verzoek richten om vrijstelling te bekomen van "haefdelicheyt".

Mits betaling van een overeengekomen bedrag, werd men in sommige gevallen ontheven van bedoelde verplichting. Voor Okegem staat volgend geval aangegeven :

1536 : Laurent Beeckman, afkomstig uit Okegem, woonde met zijn gezin te Ninove, waar hij het pachthof van de St. Cornelius-abdij betrok en uitbaatte.
Hoewel hij het inzicht had zijn levensdagen te Okegem te

eindigen, zetten de onzekerheid van de toekomst en het vooruitzicht dat vrouw en kinderen de helft van zijn nagelaten goederen zouden dienen afgestaan wanneer dit overlijden niet te Okegem plaats vond, hem aan vrijstellingsbrieven aan te vragen.
Deze werden afgeleverd op 13 februari 1635 mits betaling van 18 pond vlaams. (Arch. Départ. Nord - Rijsel B1617 blz. 130 vo).

- De vrijkoping is in de 17e-18e eeuw de vrijstellingsbrieven van de koning komen te vervangen.
Dit middel werd toegepast door bepaalde heren die de heerlijkheid van een van 's graven propre in leenpand of door aankoop hadden verworven. Ze verkeerden in de mening dat de aanwerving van de heerlijkheid van hun dorp meteen de bestendiging van schijnbaar verouderde rechten meebracht.
Zelfs op het einde van de 18e eeuw is het begrip van "'s graven propre" nog niet uitgewist.
De leenverheffing die op 25 januari 1792 in naam van de minderjarige heer van Okegem, Jan Baptist Ferdinand de Coninck wordt voorgelegd, bevat nog steeds de opsomming van deze heerlijke rechten :

"Beste hoofden ende het recht van's graven propre op uyttreckende inboorlingen buyten den lande van Aelst". (12)

De haafdeligheid die voor velen als zwaarwegend in het verschiet stond en hen afschrikte, was bedoeld als een rem om de ontvolking van deze bepaalde dorpen te voorkomen.
's Graven propre waren onbelangrijke dorpen (buiten Lede) waarin voor de heer het bevolkingsaantal primeerde op de sociale of rechterlijke stand van de inwoners. Dit diende ten allen prijze gehandhaafd. We begrijpen best waarom !
Voor de bewoners van 's gravenpropre die hun dorp verlieten was de lichamelijke band van horigheid wel opgegeven, doch ze bleven aan de haafdeligheid onderworpen. Dit vooruitzicht moest deze horigen aanzetten op hun dorp te blijven wonen.

o
o o

---

(12) R.A.G. Land van Aalst - leenboek nr. 1332 p. 34.

Het merendeel van 's gravenpropre-dorpen werden in de eerste helft van de 17e eeuw als heerlijkheid in pand gegeven.
In 1638 nam de toenmalige vrouwe van Idevoorde, Claudia van Haussy, de "prochie" Okegem in leenpacht zodat beide heerlijkheden onder eenzelfde "heer of vrouwe" kwam.
Vóór 1638 wees de hoofdbaljuw van het Land van Aalst de baljuw en schepenen aan. Vanaf 1638 fungeert er nog één schepenbank voor beide heerlijkheden en bestond uit een burgemeester en 6 schepenen. Vanaf 1638 worden de plaatselijke gezagdragers benoemd door de heer of vrouwe van Okegem.
De bevoegdheden van de meier en baljuw kwamen ongeveer overeen met die van de meier en baljuw van het Land van Aalst, doch dan binnen de heerlijkheid.

Na de 10e eeuw is er een gewoonterechtsbegrip "prochie of gemeente" ontstaan met een welafgebakend gebied waaraan juridische gevolgen, rechten en verplichtingen waren verbonden.
De gemeentelijke gebiedsomschrijving, oorspronkelijk parochiale gebiedsomschrijving won veld t.o.v. leenroerige indeling in lenen. De afbakening van het gebied wordt geleidelijk schriftelijk vastgelegd in renteboeken (14e eeuw) en de landboeken (17e eeuw) en tenslotte op kaarten en plannen (17e en 18e eeuw). (13)

De verovering door de Franse Republiek en de annexatie op 1 oktober 1795 maakte een einde aan het institutionele Ancien Régime en daardoor ook aan de provinciale en locale autonomie.
Voortaan zou het gemenebest bestuurd worden volgens het Jacobijnse principe nl. de revolutie kan alleen slagen door de eenheid en eendracht van alle burgers.
Daaruit volgde een bij ons ongekende centralisatie. Met de annexatie van de Zuiderlijke Nederlanden bij Frankrijk kwam er een nieuwe bestuurlijke organisatie.
Het oude graafschap Vlaanderen werd verdeeld in twee departementen, dat van de Schelde en dat van de Leie.
Ieder departement telde een aantal kantons met meer dan 5 000 inwoners. De staatsgreep van Bonaparte leidde op 17 februari

---

(13) J. Buys : Over Lede op oude landkaarten en kadasterplannen. Ken uw dorp, nr. 10, 1981.

1800 tot een administratieve reorganisatie.
De kleine gemeenten kregen weer een eigen bestuur. Het departement werd een prefectuur, onderverdeeld in onderprefecturen, voor een beter toezicht op de nu veel talrijker gemeenten. Zo was de Faipoult de eerste prefect van het Scheldedepartement, alle prefecten kwamen van buiten Oost-Vlaanderen.
Van 1800-15 maakte Okegem als gemeente deel uit van het Scheldedepartement, van het arrondissement Oudenaarde en van het kanton Ninove.

II. Okegem op oude landkaarten en plannen.

1. Oude landkaarten.

Het ligt niet onze bedoeling alle kaarten op te sommen die gemaakt zijn van het graafschap Vlaanderen en het Land van Aalst. Alleen diegene waarop het grondgebied van Okegem aangeduid is, worden opgesomd en besproken.

Halverwege de 16e eeuw was men van de houtsnede op de koper-gravure overgestapt. De kaart werd ook langzamerhand een mooi gegraveerd, kunstig versierd en fijn gekleurd kunstwerk.

De oudst bekende kaart van Vlaanderen is die van Pieter Van der Beke uit Gent. (1538)

Jacob van Deventer mag als onze eerste wetenschappelijke cartograaf beschouwd worden. Met het oog op de vervaardiging van kaarten trok hij door onze gewesten en verrichtte opmetingen te velde. Hij tekende zijn kaarten van de Nederlandse provinciën te Mechelen. Spijtig ging die van Vlaanderen verloren.

Mercators grote kaart van Vlaanderen is ons genoegzaam bekend door de reproduktie uitgegeven door het Cartografisch Instituut te Brussel. Zij mag terecht de titel voeren van "Exactissima Flandriae descriptio", een zeer nauwkeurige kaart

van Vlaanderen.
Mercators "Vlaenderen" (1540) werd door de graveur aan Keizer Karel V opgedragen. Er blijft ons in het Plantin-Moretis-museum slechts één onvolledig exemplaar over. Haar grote afmetingen 1,10 m bij 0,80 m zijn er de oorzaak van dat ze moeilijk bewaard kon worden.
Ze duidt de dorpen aan met hun kerken, kastelen of andere monumenten, alsook de waterlopen doch nog niet de wegen.
Een kaart van het Land van Aalst verscheen in Antonius Sanderus "Flandria Illustrata" en wordt toegeschreven aan Joan en Cornelius Blaeu.
In 1641 en 1644 verschenen de twee delen van de "Flandria Illustrata ..." in vertaling "Verheerlijkt Vlaanderen, of beschrijving in drie delen van het over heel de wereld beroemde graafschap."
Het eerste deel gaf een algemene beschrijving van het graafschap Vlaanderen en de historie van Gent, Brugge, het Brugse Vrije en Ieper. Het tweede deel behandelde de rest van het graafschap met uitzondering van Frans-Vlaanderen, nl. de kasselrijen Rijsel en Douai.
De tekst van het werk is historisch van weinig belang, met uitzondering van hetgeen de schrijver over zijn eigen tijd verhaalde. De kaarten en afbeeldingen hebben zoveel te meer waarde en zijn in vele gevallen "enige" documenten. (14)
Op de Sanderuskaart werden reeds alle rivieren en voornaamste wegen aangebracht.
Als we nauwkeurig de kaart bekijken, zien we er onze dorpsgrenzen op aangeduid, de kerk van Okegem, de weg die van de kerk naar Ninove loopt (Ninoofse weg) en de Eversemse weg die naar de heirweg Ninove-Aalst leidt, langs de Aalstberm.
Ook vinden we er de weg naar Impegem-Liedekerke op terug met een brugje over de Dender. Verder bemerken we nog een weg die van de oude kerk van Pamel vertrekt, over de Dender, langs de Grote meersen loopt naar de stad Ninove. Een gedeelte van die weg heet nu trouwens nog te Ninove "Pamelstraat".

---

(14) J. Bossu : Vlaanderen in oude kaarten.

NOVA ET ACCVRATA
COMITATVS ET DITIONIS
ALOSTANÆ
in Flandria Imperiali
TABVLA
Rode
Gaisere
Scheorlie
Audenaerde
Petegham
Kerckhoue
Geerdtsberghe
Mullem
Beueren
Huyde
Auweghem
Heyne
Leupeghem
t'Castel
Cloester
Schelde fl.
t'Lant van Rots
O. Landt behoorende onder Aalst
A. Is het lant van Rode
B. t'Lant van Gaisere
C. t'Lant van Zottegem
D. t'Lant van Boulare
E. t'Lant van Scheorlie

Wat verder nog opvalt op de kaart : bij de grens met Ninove staat de naam "Vervallen Capelleke" vermeld. Dit zijn de resten van de voormalige huiskapel vanhet Hof ten Rieve of Riedeve.
Gillis van Riedeve stichtte deze kapel met de toestemming van de abt van Ninove in 1251 en hij schonk haar een jaarlijks inkomen van 15 pond.

Uit de 18e eeuw bleven de kaarten van Fricx en de Ferraris bewaard.
Van 1706 tot 1712 publiceert Fricx te Brussel een kaart, in 24 bladen, van het zuidelijk gedeelte der Nederlanden, op schaal 1 : 115 000.
Het betrof eigenlijk een samenlezing, in het atelier verwezenlijkt, uit de talrijke documenten voor militair gebruik, die ter gelegenheid van de Spaanse opvolgingsoorlog in onze provinciën waren opgenomen.
De kaart bevat een overvloed van details, maar haar topografische nauwkeurigheid is niet zo betrouwbaar.
(Een fascimile van blad 8 der kaart van Fricx zit in de bibliotheek van de heemkring).

Een zeer belangrijk document is de "Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden" van graaf Joseph de Ferraris.
Van 1771 tot 1774 doorkruisten 69 "milietaere landtmeters van haere keyserlycke majesteit" in groepjes van vijf onze gewesten. De topografie werd grotendeels op het terrein zelf opgenomen met behulp van het planchet daarna werden de planchetten overgetekend in het topografisch tekenatelier van de artillerie van Mechelen. In 1777 was de eerste topografische kaart van de Zuiderlijke Nederlanden gereed.
Het bewijs dat de landmeters hier in Okegem ter plaatse geweest zijn, vonden we in de gemeenterekening van 1771-1772.

- vier canoniers die alhier hebben gemaeckt carte der nederlanden 10 dagen ghelogeert bij baljuw Joh. Hendrickx.
  8 g.
- twee canoniers 10 dagen ghelogeert bij meier Jacob van Havermaet.
  4 g.

Okegem in de Kabinetskaart van Ferraris.

De kaart telde 275 bladen van ongeveer 135 bij 85 cm en is op schaal 1 : 11 520 getekend. Ze blijft het waardevolle document voor de studie van de topografie van de Zuiderlijke Nederlanden op het einde van het Ancien Régime. Ze werd door de zorgen van het Gemeentekrediet van België op 1/4 van de originele afmetingen uitgegeven in 1965 en het deel Ninove, waarop Okegem vermeld staat, is nog steeds te verkrijgen.

Alle hoofdwegen (straten) en voetwegen zijn er op aangebracht. Om aan te duiden tot welke parochie de gehuchten en wijken behoren, zijn ze gemerkt met een nummer dat eveneens voorkomt bij de parochiekerk waarvan zij afhangen.
Zo kreeg de kerk van Okegem het nummer 39, Pamel 38 ; Ninove kreeg het nummer 40 en Liedekerke 41.
Bij de telling van de rode stippen (huizen) op de kaart kwamen we tot de som van 76. Okegem telde dus in 1777 76 woningen en had toen een bevolking van 409 inwoners. De wijken Eversem en de Rattenberg-Neerbeek waren dicht bevolkt : ze telden elk 22 huizen. De Kattestraat had 18 huizen en op het dorp stonden 14 huizen.

Wat verder opvalt bij een nauwkeurig bekijken van de kaart :

- de percelen weide langs de Dender gelegen, zijn afgezoomd door bomenrijen ;
- de Neerbeek vindt haar oorsprong aan kleine beekjes afgezoomd door bomen en er is een vijvertje in de Triepen aangeduid ;
- slechts een hoeve of hofstede staat op de kaart. Ze is aangeduid als "Taesseleer", wat Hof te Hazeleer moet zijn.

- Het stadsarchief van Aalst bewaart nog een kaart van het Land van Aalst getekend door J. Lecler in 1784. Afmetingen 235 x 318 cm.
Rechts bovenaan staat in een sierlijke catouche de volgende tekst : "Generaele caerte vanden lande van Aelst, geformeert door meester Jacques Hoorenbout, landmeter en schilder, ten jare 1612, soo gesien in de resolutien van d'edele heeren gedeputeerden der twee steden ende Land van Aelst, bij den onderschreven gesworen landmeter in den Raed van Vlaenderen

geadmitteerd, binnen Gendt residerende gecopieerd ende conforme gemaeckt naer d'origineele caerte berustende in d'archieven van de voorseyde heeren gedeputeerden ten jare 1784. t' Oorconden J. Lecler."

Het grondgebied van Okegem is er op aangeduid met wegen, akkers en weiden.

Het tijdvak van de Republiek en van het Keizerrijk is op het gebied van de cartografie een periode van stabilisering. De veralgemening van het metriek stelsel, de territoriale eenmaking maken de principes, methodes en voorstellingswijzen gelijkvormig.

Broer en zus Maillart te Vilvoorde gaf in het jaar VII (1796) een mooie kaart uit van het Scheldedepartement verdeeld in 14 arrondisementen en 44 vredegerechten. Ze bevat ook nota's over bevolking, produkten en bevat zeer vele détails van gemeenten en steden.

In 1830 wordt door Philippe Vandermaelen het "Etablissement Géographique de Bruxelles" gesticht, dat startte met een cartografische productie.
Hij gaf een reeks diverse kaarten uit. Vermelden we alleen de kaart van België in 25 bladen (schaal 1 : 80 000) en de kaart van België in 250 bladen (schaal 1 : 20 000). Deze beide kaarten werden als meesterwerken beschouwd.
Van Ph. Vandermaelen verscheen in 1834 "Dictionaire Géografique de la Province de la Flandre Orientale".
(Geografisch woordenboek van de provincie Oost-Vlaanderen).
Hierin geeft hij een beschrijving van alle gemeenten van onze provincie.
We laten u kennismaken met de beschrijving van Okegem. (Vertaling en voetnoten van P. De Jonge).

Okegem, gemeente van het kanton Ninove, op 2/3 mijl N.O. van Ninove ; van het arrondissement en op 8 mijl van Audenaarde ; op 5 ½ mijl ten zuiden van Dendermonde en op 8 1/4 mijl Z.O. van de hoofdstad der provincie.
Grenst ten noorden aan Iddergem, ten oosten aan de Dender, welke er tevens de provinciegrens uitmaakt met Brabant ten

zuiden aan Ninove en ten westen aan Denderhoutem. (15)

Hydrografie : De Dender bespoelt het oostelijk deel van het grondgebied.

Bodem : Vrij effen bodem ten oosten en heuvelachtig ten westen. De bodem is kleiachtig en grotendeels moerasachtig.

Landbouw : De voortbrengselen bestaan uit tarwe, masteluin, rogge, haver, gerst, koolzaad, vitsen, vlas, klaver, paarde-bonen, erwten, aardappelen, rapen, wortelen en hop. Jaarlijks wordt 1/6 van de landbouwgrond bezaaid met tarwe, 1/7 met rogge, 1/20 met haver, 1/20 met paardebonen en 1/60 met vlas. Voedergewassen zijn beperkt. Voornaamste fruitbomen zijn appelaars, perelaars, pruimelaars en kerselaars. Weinig hak-hout. (bois taillis) Men houdt er paarden voor de landbouw, hoornvee en varkens.
Visvangst in de Dender : snoek, paling, baars en alvertjes. (des ablettes)

Bevolking : 566 inwoners, bestaande uit 259 van het mannelijk en 307 van het vrouwelijk geslacht. In 1829 waren er 20 ge-boorten en 5 overlijdens.

Woningen : De meeste huizen zijn van hout en leem, en bedekt met stro. (16) Er is een gemeenteschool. (17)

Handel en nijverheid : Er zijn 30 weeftoestellen. Het enige handelsproduct is het graan.

Wegen en banen : De wegen zijn er heel slecht tijdens de winter.

---

(15) Hier geeft de auteur een verkeerde voorstelling, want noch Iddergem, noch Denderhoutem grensden aan Okegem. Lees daar in de plaats : grenst aan Ninove. Verder vergeet hij ten N.O. Denderleeuw als grens.

(16) Eerste aanvragen "tot het plaetsen van Kareelovens op hunne erven binnen dezelve gemeente" werden ingediend door : Adriaen van der Straeten, aan de beke en door Anna Catharina Neuckermans, Wwe. De Brabanter aan de Katte-straete. "Informatie van commodo en incommodo" werd ge-houden op 28 april 1843. Vanaf die datum komen nu regel-matig aanvragen "tot het plaetsen van Kareelovens" bij het gemeentebestuur terecht. Zodat de "lemen huisjes" geleide-lijk verdwijnen.

(17) Hier ook werd de auteur verkeerd ingelicht. Het gemeente-lijk onderwijs te Okegem begint op 6 april 1843 (Zie : An-nalen 1976 ; "132 jaar gemeentelijk onderwijs te Okegem".) Het ging hier feitelijk om een particuliere school, door Domien De Boitselier, in zijn woning, gehouden.

2. Renteboeken, opmetingsplannen en landboeken.

Renteboeken en cijnsboeken vermelden vooreerst de naam van de renteplichtige, vervolgens de omschrijving van de rente.
De rente bestond uit ofwel het betalen van een som geld uitgedrukt in ponden, ofwel het leveren van een hoeveelheid haver (evenen) uitgedrukt in viertelen, ofwel het leveren van kapoenen.
Ook werd in het renteboek het onroerend goed, land of woning aangeduid waarop de rente geheven werd met de vermelding van de oppervlakte en de volkse benaming van het goed. (Het renteboek van Okegem 1721-1785 wordt in het R.A. Gent bewaard onder nr. 107-108 Fonds abdij Ninove).

Wat de opmetingsplannen betreft met betrekking tot onze gemeente moeten we vermelden :

a. Plattegrond of caerte figuratieve (18) getekend door de gezworen landmeter Philips De Deyn in opdracht van de abdij van Ninove. (R.A.G. fonds Abdij Ninove)
Rechts onderaan het plan staat in cartouche :

> "Chaerte figuratyf naer de rechte proportie ende ghelegentheyt met juste metinghe en calculatie ghedaen van dese partyen inde chaerte vermelt streckende op de Juridictie van Nieneve ende Okeghem al 't Clooster van Ste. Cornelus neffens Nieneve toebehoorende ghemeten ende ghecaerteert by my Mr. Philips de Dyn mathematicus en ghesworen landtmetere by de Eertshertogen gheadmitteert in teecken der waerheyt van 't gene voorseyt soo hebbe dese onderteeckent in den Jaere 1621."

Links bovenaan op de kaart prijkt het wapenschild van abt David, de opdrachtgever met de kenspreuk "Fortifer et suaviter". Rechts bovenaan is het wapenschild van de abdij van Ninove getekend met de leuze "Felix concordia".

Deze kaart of plattegrond (85 x 65 cm) is getekend op schaal als volgt beschreven : "Deze deylinghe hout inne 120 roeden

---

(18) Een figuratieve kaart of een gefigureerde plattegrond is een plattegrond met huizen, akkers, bomen en bossen, waters, enz... erop getekend en meestal gekleurd.

Détail van de "Chaerte figuratyf ... 1621".

en is om te meten ende vinden de grootte van dese figuratieve chaerte ghemeten met de roede van 20 voet - in Brabant met achthiene voeten."

Deze kaart geeft een overzicht van abdijgronden en gebouwen (hoeven) op het grondgebied van Ninove en Okegem.
Enkele merkwaardigheden van deze kaart trekken bijzonder onze aandacht.

Om van Okegem naar Brabant (Liedekerke of Pamel) te geraken heeft men twee overgangen over de Dender : de "brugge t'impe-ghem" en het "Schuit" (rechtover de kerk van Pamel).

De "Neerbeke" is de enige waterloop die Okegem doorvloeit.

Als straatnamen zijn genoteerd : Deverghemse straete (van de kerk naar het gehucht Baekergem) - Den Wech van Pamele naer Nieneve (door de Grote Meersen) - Den Wech van Okeghem naer Nieneve (hierop zijn één man en twee vrouwen met korf op 't hoofd afgebeeld) - Den Wech van Aelst naar Nieneve (hierop zijn vierwielige wagens voortgetrokken door een koppel paarden afgebeeld en ruiters (soldaten ?) die naar de stad trekken).

Verder zijn er de kerken van Okegem, Pamel, Herlinckhove, Aultre (Outer) en Ninove op te zien.

We vinden er ook de grote hoeven van de abdij op terug :

- het Hof te Voorde (bij de kerk van Okegem) ;
- het Hof te Everschem (we zien duidelijk de duiventoren op de binnenplaats) ;
- het Hof ter Schore en Hof ter Duyst.

Volgende plaatsnamen staan genoteerd : Den Alensberg, Het Muelenvelt, Het Everschemvelt, Den Veldenbroeck (langs Dender), Den Triep, Het Boschvelt, t' Cloostervelt (lag over de steen-weg van Ninove naar Aalst), Den Doorencautere (er zijn werke-lijk twee bomen getekend op de plaats waar de weg van Okegem-Ninove en de steenweg Aalst-Ninove samenkomen).

Sommige weiden dragen ook een naam : Coeweyde, Bleeckstede (waar het linnen gebleekt werd, gelegen achter de pastorij), 't Vosmeersch en Slappersgat.

Verder staat "den Hust" aangeduid, een stuk grond van de heer van Pamel op Okegems grondgebied.

b. Een tweede kaart van Okegem vonden we in het aartsbisschoppelijk archief van Mechelen ; een copie hiervan ligt ter inzage in de bibliotheek van onze heemkring.
Deze kaart (85 x 70 cm) heeft onderaan volgende tekst in cartouche : "Den onders. en gesworen lantmeter in den Souvereynen raede van Brabant geadmitteert, tot Assche residerende heeft gemeten ende gemaeckt dese caerte figuratief van de goederen ghelegen onder de Prochie van Okeghem, de Cueregoederen daeronder begrepen, ten versoeke van den Eerw. sten heere Ferdinandus Van der Haegen Prelaet der voors. Abdye actum 30er jan. 1754."

(Get.) F. D. De Deken

In tegenstelling tot de voorgaande bevat deze kaart alleen de eigendommen van de abdij van Ninove op het grondgebied van Okegem gelegen. Er zijn 73 stukken grond opgemeten en getekend op de kaart ; de oppervlakte hiervan is aangeduid in roeden.
Volgende gebouwen zijn er op getekend :

- de kerk van Okegem, met ommuurd kerkhof ;
- de pastorij met bijgebouwen ;
- het huis (herberg) "de hust" achter de pastorij ;
- het hof te Eversem.

De straten en voetwegen zijn getekend maar niet benoemd.

Verder vinden we op het plan heel wat toponiemen : de Triepen, het Hofstadtvelt (31 dagwand groot), het Boschvelt, het Winterdael, den Molencauter, 't Verkenshooft (langs steenweg Aalst-Ninove, waar nu Firma De Roose gevestigd is), het Hellegat, de Wilgen, de Wymkens, den Guldenboom, het Cauterken, het Bekevelt, de Pennemaecker.

Als weidenamen komen voor : Schaepenmeersch, Stockmeersch, Eyndenbeck, Vosmeersch, Peerdemeersch, Francismeersch.

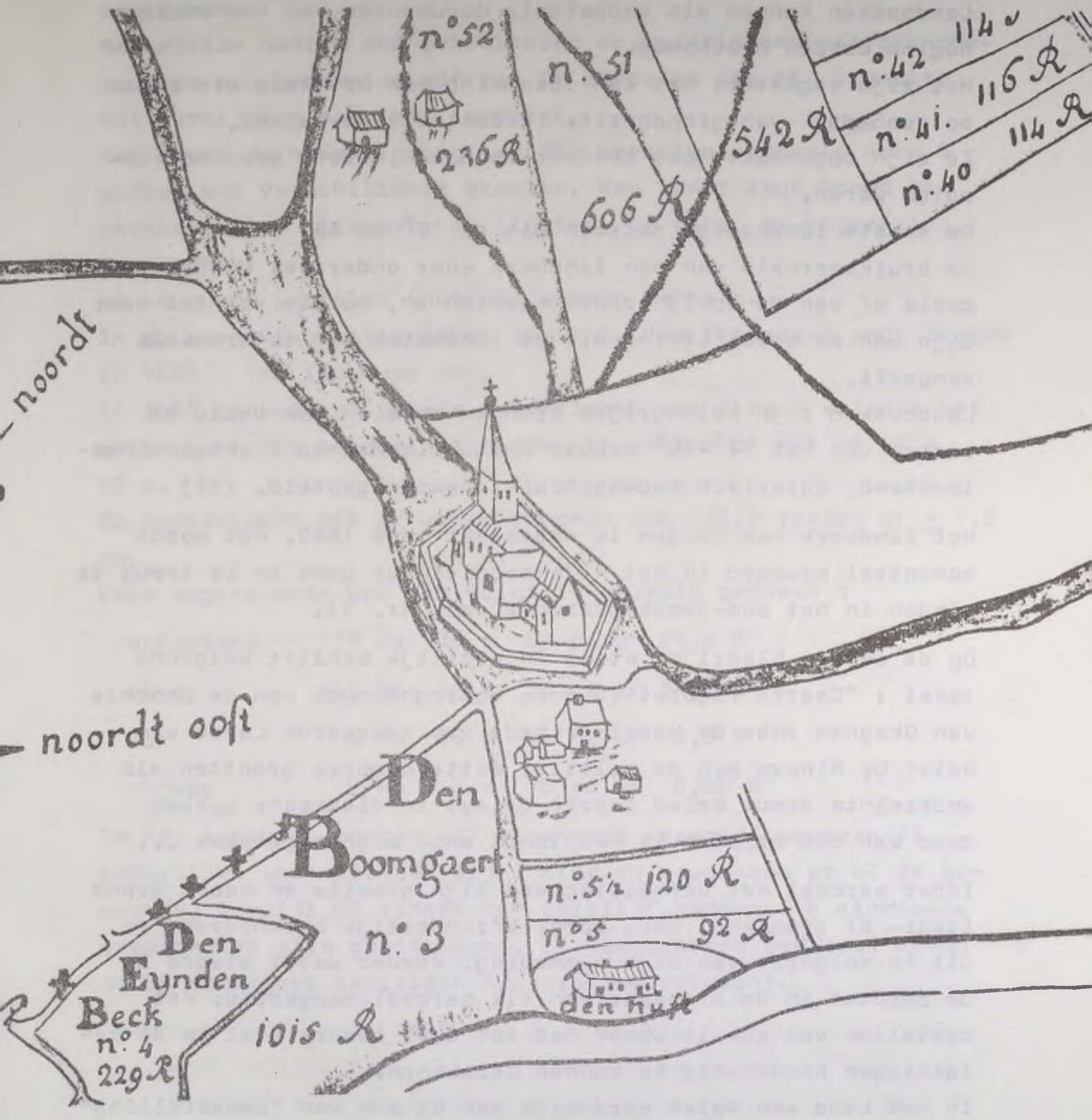

Detail van de figuratieve kaart van Okegem 1754.

Landboeken.

Landboeken kunnen als kadastrale documenten van het Ancien Régime worden beschouwd.
Het zijn registers met een opsomming van artikels die slaan op eenheden van grondbezit. (kadastrale percelen).
Ze zijn opgemaakt door landmeters die hiervoor speciaal beedigd waren.
De meeste landboeken dateren uit de 17e en 18e eeuw.
De bruikbaarheid van een landboek voor onderzoek hangt grotendeels af van de erbijhorende kaarten en, zo die er niet meer zijn van de specifiëring die de landmeter bij de artikels aangeeft.
Landboeken zijn belangrijke bronnen om zich een beeld te vormen van het 17e-18e eeuwse cultuurlandschap : ontginningstoestand, agrarisch bodemgebruik, bewoningsbeeld. (19)

Het landboek van Okegem is opgemaakt rond 1695. Het wordt momenteel bewaard in het Rijskarchief van Gent en is terug te vinden in het oud-gemeentearchief als nr. 13.

Op de eerste bladzijde staat in sierlijk schrift volgende tekst : "Caerte figurative ende metinghebouck van de prochie van Okeghem ende de Heerlijckhede van Ydevoorde Lande van Aelst by Ninove syn de relatief mette nombers grootten als andersints aende selve caerte geleyt in diversche wycken daer van den eersten is het landt ende wijden genaemt ..."

Ieder perceel met vermelding van zijn grootte en soort grond (zaai- of grasland, bos) wordt afzonderlijk beschreven, en dit in volgorde van zijn nummering. Verder wordt steeds én de pachter én de eigenaar van elk perceel aangeduid. Het opstellen van een landboek had tot doel iedersdeel in de belastingen nauwkeurig te kunnen berekenen.

In het Land van Aalst verdeelde men de som van "ommestelling" volgens het aantal bunders dat men bewerkte.

Dit landboek diende als basis voor alle verder fiscale

---

(19) A. Verhoeve : Bodemkaart en landboeken in een landschapgenetisch perspectief. In Bronnen voor de historische geografie van België, p. 103-104.

registers.
Men stelde nadien een gebruikboek op, waarin men per grondgebruiker een opsomming gaf van de percelen die hij bewerkte met verwijzing naar het landboek.
Het bevat de beschrijving van 381 percelen verdeeld over 6 wijken van verschillende grootte. Van ieder stuk grond is vernoemd : de eigenaar, de ligging, de aard, de begrenzing, de grootte.
43 bebouwde percelen (huizen) worden vermeld.
In de bevolkingstatistieken geeft H. Van Isterdael voor Okegem in 1695 182 inwoners aan.
In 1695 bedroeg de totale oppervlakte van Okegem volgens het metingboek 224 bunder 304 roeden 12 voeten of 276 ha 41 a 17 a.
De oppervlakte die de wegen innamen was 432,5 roeden of ± 1,5 ha.
Deze oppervlakte was als volgt in gebruik genomen :

akkerland	178	ha	33	a	59 ca of 64,8 %
weide	95	ha	81	a	76 ca of 34,8 %
bos	0	ha	86	a	09 ca of 0,3 %
vijver	0	ha	6	a	76 ca of 0,02 %

In het landboek worden 127 eigenaars vermeld, waarvan 13 kerkelijke instellingen zijn. Hiervan bewoonden er 42 de gemeente, terwijl 85 elders hun verblijf hadden. 48 eigenaars verpachtten alle bezittingen, 20 verpachtten een deel ervan en 59 eigenaars behielden hun grond onverpacht.

Eigendom van adel en geestelijkheid te Okegem.

- Vrouwe van Okegem	25,3 ha
Heer van Pamel	11,7 ha
Jonkheer J.L. De Witte	2,8 ha
- Abdij van Ninove	109,44 ha
Abdij van Geraardsbergen	3,59 ha
Abdij van Affligem	2,17 ha
Quoditianen van Ninove	0,41 ha
Pastoor van Okegem	5 ha
Pastoor van Iddergem	3,83 ha
Pastoor van Liedekerke	0,61 ha
Kerk van Okegem	1,83 ha
Hospitaal van Ninove	0,54 ha
Armen van Okegem	9,61 ha
Armen van Iddergem	0,41 ha
Armen van St.-Michiels-Gent	2,54 ha

Het valt duidelijk op dat de abdij van Ninove de grootste grondbezitter is te Okegem: ± 110 ha van de 276 ha of ruim 40 % van het dorp was eigendom van de abdij.
In 1569 (bij het opstellen van de 20e penningkohieren) bezat de abdij nog ruim 145 ha. We stellen dus een merkwaardige terugval van het bezit te Okegem vast.
De crisis en moeilijke tijden op het einde van de 16e eeuw zijn waarschijnlijk hiervan de oorzaak.
Het is in ieder geval een feit dat na de troebele jaren het grondbezit vande geestelijke instellingen met ± 10 % afneemt. Een gedeelte hiervan kwam de adel ten goede. (20)

---

(20) H. Van Isterdael : Sociaal-econgmische studie van een plattelandsgemeenschap in de 17e-18e eeuw : Okegem.

BESCHOUWINGEN BIJ DE EERSTE KADASTERKAART VAN OKEGEM (1810)

Sedert het tot stand komen van het kadaster in zijn huidige vorm, d.i. ca. 1834, is de rijkdom van elke gemeente aan onroerende goederen, zowel aan gronden en gebouwen, nauwkeurig gekend. Eveneens kan vanaf 1834, dankzij het kadaster, de groei van het wegennet, de evolutie van de ruimtelijke ordening, de verkaveling, de zich wijzigende bezitsstructuur gevolgd worden. (1)

1. Ontstaan en voorbereiding.

Het kadaster is tot stand gekomen dank zij de principes inzake belastingen die met de Franse Revolutie in de praktijk werden gebracht.

Het decreet van 1 december 1790 waardoor de grondbelasting werd ingesteld, bevat als voornaamste bepaling dat een eigendom moest belast worden in verhouding tot zijn opbrengst. Het ging daarenboven om een repartitiebelasting d.w.z. een jaarlijks vastgesteld bedrag diende trapsgewijs verdeeld te worden onder de departementen, de arrondissementen en de gemeenten en dit in verhouding tot hun respectieve rijkdom aan onroerende goederen.
Het voor een gemeente vastgesteld bedrag moest door de eigenaars solidair worden betaald.
Om de waarde van een gemeente vast te stellen, om te oordelen dat de eigenaars hun deel eerlijk zouden betalen, was een inventaris van de onroerende goederen, een kadaster, nood-

---

J. Hannes : De voorbereiding van het parcellair kadaster. Gemeentekrediet van België, nr. 80, april 1967.

zakelijk. Meerdere besluiten, wetten en decreten verschenen in verband met de verdeling van de grondbelasting en het kadaster.
Doch door gebrek aan bevoegd personeel, tegenkanting van de eigenaars en vooral door de oorlogsomstandigheden werd een snelle verwezenlijking ervan verhinderd.
Pas in 1802 (Napoleon was toen aan de macht) werd begonnen met de aanleg van een kadaster opgemaakt naar de aard van de teelten. Om snel te vorderen werden 1 800 verspreide gemeenten opgemeten en geschat. Deze bewerking liet toe bij benadering het inkomen te berekenen. Maar het vaststellen van het aandeel van iedere eigenaar had nog geen oplossing.
De enige oplossing was dus het meten en schatten van elk perceel. Een parcellair kadaster dus, dat precies bepaalde hoeveel percelen ieder eigenaar bezat, de gemiddelde opbrengst van elk perceel of gebouw, het totaal aan inkomen van iedere eigenaar.

De oprichting van een algemeen percelenkadaster werd slechts mogelijk in uitvoering van de financiewet van 1807 en het uitvoeringsdecreet van 1808.
Meer dan een kwart eeuw werd besteed aan het meten van de oppervlakte en het berekenen van het kadastraal inkomen van alle onroerende goederen en aan het opsporen van de eigenaars ervan.
Voor elke gemeente werd een afzonderlijke studie gemaakt, waarvan de resultaten in een rapport zijn samengebundeld.
We achten het nodig het verloop van deze onderneming in zijn geheel te schetsen.

Er zijn twee fazen te onderscheiden : de landmeting en de schatting.

De landmeting begon met het vaststellen, afpalen en meten van de gemeentegrenzen. Om de verdere bewerkingen te vergemakkelijken werd de gemeente in wijken verdeeld.
Meer technisch was de triangulatie (verdelen van een te meten terrein in driehoeken) van de gemeente, die het opmaken van het parcellair plan voorafging. Terwijl de percelen in plan

werden gebracht, werden de eigenaars ervan geïdentificeerd. Daarna werd de oppervlakte van de percelen berekend. De resultaten werden samengevat in een "Aanwijzende tafel der eigenaars en der eigendommen" waarin per perceel werd aangetekend : de ligging (wijk en nummer), de naam en woonplaats van de eigenaar, de aard van de grond en de oppervlakte. De bebouwde eigendommen werden in een afzonderlijke tafel opgenomen.

De tweede fase, de expertise of schatting, had tot doel het kadastraal inkomen te bepalen.
De gevolgde werkwijze bestond erin de gronden te klasseren volgens de voornaamste kulturen (akkerland, weide, bos, ...) die dan nog onderverdeeld werden in klassen naargelang de vruchtbaarheid van de grond.
Voor elk van de klassen moest dan het gemiddeld netto-inkomen berekend worden. Het resultaat was een "tarief" per klasse van grond en bebouwing. De "aanwijzende tafel" kon dan worden aangevuld per klas en het tarief erop toepasselijk.

Het expertiseverslag van Okegem onder de loupe.

De verschillende expertises waren in alle gemeenten van Oost-Vlaanderen nagenoeg dezelfde, zodat meestal gedrukte formulieren, opgesteld in het Frans, werden gebruikt waarop de concreet lokaal bepaalde gegevens werden ingevuld.
Het volledig dossier van Okegem wordt momenteel bewaard te Gent in de "Bewaring van het Kadaster" en is terug te vinden onder de naam "Proces-verbal de la délimination de la commune d'Okegem".
De belangrijkste documenten uit dit dossier worden verder uitvoerig behandeld.

Document nr. 1 : "Proces-verbal de la délimination de la Commune d'Okegem". (Proces-verbaal van de grensbepaling van de gemeente Okegem).

Dit document is het verslag van de "wandeling" die de officiële landmeter langsheen de grenzen van Okegem ondernomen

heeft, op 4 juli 1806.
Het is ingedeeld in 4 artikels die ieder betrekking hebben op de grens van Okegem met een aanpalende gemeente : Denderleeuw, Liedekerke, Pamel, Ninove.
Ieder artikel is voor goedkeuring ondertekend door de maire (burgemeester) en een "indicateur" (aanwijzer) van de gemeente zelf en door de burgemeester en helper van de aanpalende gemeente.
Voor Okegem tekenden telkens Jan Hendrickx (burgemeester) en Amand Haelterman (adjoint).
Het verslag werd in beschrijvende verhaaltrant opgesteld volgens het verloop van de "wandeling" en vermeldt de plaatsnamen, wegen, rivieren, grachten, enz. die in verband met de grensafpaling belang hebben.
Als illustratie volgt nu de tekst van art. 2 (grensafpaling tussen de gemeenten Okegem en Liedekerke).

art: 2

Limites avec la commune de Liedekerke Dept de la Dyle

partant de la borne N°2 ci dessus designée, nous avons ensuite reconnus d'après l'indication des Maires & indicateurs des communes d'Okegem et de Liedekerke — que la ligne qui separe les deux territoires au levant de la commune d'Okegem est formée dans toute son etendue par le lit de la riviere de la Dendre, jusque à l'angle du premier batiment du Cabaret appellé huis de la commune de Pamel. point ou les deux communes cessent d'etre limitrophes et commence celle de Pamel

En consequence nous avons clos cette deuxieme partie de notre procès verbal que les maires et indicateurs des communes de Okegem et de Liedekerke ont signé.

Les Maire et indicateurs de, Liedekerke
P. Verraes
adjoint au Maire

Les maire et indicateurs d'Okegem
J. Hendrickx m.re
Haelterman

Het verslag van de grensafbakening met Ninove beslaat ongeveer twee bladzijden. Ninove is immers de zuiden- en westenbuur van Okegem.

Verder vinden we in bundel nr. 1 de indeling van de gemeente in secties en de oppervlakte.

In vertaling geven we de tekst die de hoofdlandmeter daarover schreef :

In overeenstemming met de instructies van het Ministerie van Financiën, op 10 ventose jaar XI (1 maart 1803), zijn wij, hoofdlandmeter van het Scheldedepàrtement, overgegaan tot het opzoeken van een geschikte plaats op het grondgebied van de gemeente Okegem, van waaruit kon overgegaan tot het bepalen van de uitgestrektheid (oppervlakte) van de gemeente. Als basis van vertrek werden twee palen geplaatst : één ten Noorden in een weide genaamd Pennemaeker op de grens met Denderleeuw ; een andere aan de zuidgrens van de gemeente met Ninove. De afstand tussen beide palen werd opgemeten, en bepaald op 1895 meter.

Gelet op haar geringe uitgestrektheid is de gemeente niet vatbaar om in meerdere secties ingedeeld te worden.
Na het vastleggen van de grenzen en als dusdanig erkend en aangenomen, zijn wij, Pierre Dubray, hoofdlandmeter van het Scheldedepartement, overgegaan tot het opmaken van een plan en het vastleggen van de perimeter (omtrek). Na deze opmetingsverrichtingen komen wij tot volgend besluit : de oppervlakte van de gemeente Okegem bedraagt 267 arpents (ha) 64 perches (a) en 54 metres (m^2 of ca). Omgezet in de plaatselijke gebruikte maten aan 20 voet per roede en 400 roeden voor 1 bunder (of 4 dagwand) geeft dat 217 bunder 274 roeden.

Deze oppervlakte is als volgt ingedeeld :

gronden en teelten beslaan 218 arpent (ha) 94 perches (a) 61 mètres (a). In plaatselijke maat omgezet is dat 210 bunder 244 roeden ;

wegen en waterlopen beslaan 8 arpents 69 perches 97 meètres of 7 bunder 30 roeden plaatselijke maat.

Dit besluit zal aan de secretaris van de gemeente overgemaakt

worden die er kennis zal van geven aan de eigenaars en inwoners van de gemeente, zodat niemand onwetendheid zal kunnen inroepen.

Gegeven te Gent, 16 november 1806.

Een tweede "proces-verbaal van afpaling" is opgemaakt op 17 september 1810 door landmeter 1e klas Van Caesele, die samen met de verantwoordelijken van de gemeenten de stukken tekende.
Dit proces-verbaal geeft vooreerst een visuele schets van de gemeentegrens met de aanpalende gemeente, waarna een lijst van de meetcijfers volgt. Deze tabel vermeldt de omschrijving van ieder deel van de grens, de lengte hiervan, de richting, de hoek die ieder deel van de grens vormt met de voorgaande en de opmerkingen die gemaakt werden.

Als illustratie hiervan kozen we het proces-verbaal van de grensafpaling Okegem-Liedekerke.

PROCES-VERBAL DESCRIPTIF de la Limite, entre les Communes
d Okegem *et de* Liedekerke *dressé sur le terrain*
en présence des Maires, Délégués et Indicateurs des deux Communes, en
conformité de l'Instruction du 9 *Mars* 1807.

PROCÈS-VERBAL DE DÉLIMITATION

De la Commune d' Okegem *avec celle de* Ludekerke (dépt. de la Dyle) *rédigé (d'après le plan parcellaire) par Mr.* Van Caezele *Géomètre de 1.re classe, en conformité de l'Instruction du 9 Mars 1807.*

La Ligne périmètrale qui sépare les Communes d'Okegem et de Ludekerke ayant été convenue et arrêtée, ainsi que le constate le Procès-verbal figuratif ci-contre; nous Géomètre de première classe susnommé, avons reconnu par suite du levé et de la confection du Plan parcellaire, que cette Ligne périmètrale avait sa direction générale du Nord à Sud, que son extrêmité B Nord était formée par le point de contact des Communes de Denderleeuw & de Ludekerke, et que son autre extrêmité C Sud était formée par le point de contact des Communes de Ludekerke & de Paemele et pour ne laisser aucune incertitude sur la détermination des Limites, nous avons rapporté, dans le Tableau ci-dessous, toutes les mesures et les dimensions qui pouvaient servir à faire reconnaître, en tout tems, d'une manière fixe et invariable, cette Ligne périmètrale, conformément à la note rappellée par le développement des Instructions, tome IV, page 101.

DÉSIGNATION de CHAQUE PARTIE de la Ligne de Circonscription.	La Longueur.	La Direction.	ANGLE que fait chaque partie avec la Ligne qui la précède.		OBSERVATIONS.
			Indication de l'Angle.	Valeur de l'Angle.	
Corde d'une Ligne Sinueuse	1324 Mètres	Sud	"	"	Du point B à l'angle de la parcelle 478 jusqu'au point C en remontant le Cours de la rivière de la Dentre jusqu'à l'angle sortant de la parcelle N° 1 au point de Contact des Communes de Ludekerke & Paemele

De schets geeft een duidelijk beeld van de loop van de Dender van punt C (grens Pamel-Liedekerke - waar nu de Denderbrug is) tot punt B (grens Okegem-Denderleeuw). Opvallend is de grote meander die de Dender vormt. Bij de kanalisatie van de rivier in 1863-1867 werd die bocht weggenomen door de bedding te verleggen. Het stuk Denderarm is gedeeltelijk gebleven en wordt in de volksmond "De Put" genoemd. Deze naam roept bij velen aangename herinneringen op aan de plezierige zwempartijtjes die hierin plaats vonden. Een stuk Liedekerks grondgebied dat door de rechttrekking van de Dender afgescheiden werd, is in 1870 Okegems gebied geworden.

De waarde van het document nr. 2 is minder groot omdat men de gegevens elders kan terugvinden. Het is een "vergelijkende tafel van de nieuwe en de oude maten". De plaatselijke oude maten worden in de nieuwe metrieke maten omgerekend. De nieuwe maten arpent en perche werden gebruikt voor ha en a.

Document nr. 3 "Tarif du prix des denreés". "Tarief van de prijzen der waren" geeft een overzicht van de gemiddelde prijzen van granen en landbouwprodukten op de markt van Aalst gedurende de periode 1792-1809. De prijzen worden aangegeven per zak van tarwe, masteluin, rogge, gerst, haver, aardappelen, vlaszaad, per 100 pond van koolzaad en hop.

Dit verslag is opgemaakt 14 september 1811.

Bundel nr. 5 is historisch en aardrijkskundig het belangrijkste stuk uit het dossier. Het is getiteld "Tableau de classification des propriétés foncières".
Na een beschrijving van de gemeente (bevolkingscijfer, bewoning, voornaamste landbouwprodukten, vruchtbaarheid, landbouwtechniek, ...) worden de gronden verdeeld naar de aard van de culturen (landbouwgrond, weide, ...) ieder verder nog ingedeeld in een aantal klassen volgens vruchtbaarheid. Voor

iedere klasse wordt een perceel aangegeven en beschreven.

De opbrengst van de verschillende gronden wordt dan systematisch onderzocht. De inlichtingen worden steeds ter plaatse ingewonnen bij landbouwers en eigenaars.
Een volgend stadium is de berekening van de bruto-opbrengst per bunder van elke klasse van grond, waarmee de onkosten per bunder worden opgesomd.
Het eindresultaat van deze bewerkingen is het kadastraal inkomen per ha voor alle grondsoorten en per klasse.

We geven u in vertaling een beschrijving van onze gemeente zoals die genoteerd staat in "Observations générales" van bundel 5.

De gemeente Okegem ligt op 6/4 mijl van de stad Aalst, waar de drukst bezochte markt is, en op 1/4 mijl van Ninove, waar de dichtsbijzijnde markt is.

De voornaamste landbouwprodukten zijn : tarwe, rogge, masteluin, haver, koolzaad, klaver en aardappelen.

De gemeente heeft een vlakke bodem in het oostelijk deel en is een weinig verheven in het westelijk deel ; de oostelijke grens wordt gevormd door de Dender.

De totale bevolking is 412 inwoners.

Het grondgebied van Okegem wordt ingenomen door landbouwgronden, tuinen, boomgaarden, hopvelden, weiden, bossen en gebouwen.

De landbouwgronden van Okegem worden ingedeeld in 3 klassen.
Zelfs op de 3e klas-grond (minst vruchtbaar) kunnen alle veldvruchten gewonnen worden, behalve koolzaad.

Er zijn veel kleine en middelgrote landbouwbedrijven ; er zijn slechts enkele bedrijven van 20 en meer bunder land.
Het dagloon van de landman bedraagt 14 stuivers, en de vrouw krijgt slechts 10 stuivers als dagloon.

Als gewone meststoffen worden stalmest en gier van de hoeve aangewend ; daar deze ontoereikend zijn, haalt men daarbij afval van de stokerijen van Ninove.

Als supplementaire meststoffen geeft men kalk en as die van de streek van Aalst en Melle afkomstig zijn.
De afwisseling van de teelten op grond van 1e klas verloopt als volgt : eerste jaar : aardappelen ;

tweede jaar : tarwe ;

derde jaar : koolzaad ;

vierde jaar : rogge ;

vijfde jaar : klaver ;

zesde jaar : masteluin ;

zevende jaar : haver.

Als opbrengst wordt aangegeven :

aardappelen	:	200 zakken per bunder ;
tarwe	:	26 zakken per bunder ;
koolzaad	:	22 zakken per bunder ;
rogge	:	28 zakken per bunder ;
klaver	:	/
masteluin	:	27 zakken per bunder ;
haver	:	36 zakken per bunder.

De boomgaarden zijn beplant met fruitbomen, die weinig opbrengst geven. Ze dienen ook als weide.

De hopvelden zijn van goede hoedanigheid en liggen in de buurt van de woningen ; enkele velden (lochtingen) beslaan een gedeelte van de tuin.

De tuinen liggen in de buurt van de woningen en dienen voor de teelt van groenten die nodig zijn voor het gezin.

De weiden worden in 3 klassen verdeeld.
De beste weiden liggen langs de Dender, die dikwijls buiten zijn oevers treedt zodat de laag slib na de overstroming een goede meststof vormt. Het hooi is van zeer goede kwaliteit.
De 2e klasse-weiden liggen meer verwijderd van de rivier en worden niet meer overstroomd.

In de 3e klasse-weiden, waarvan de afwatering niet goed functioneert, groeien heel veel "biezen" tussen het gras, zodat het hooi een mindere waarde heeft.
De beste weiden worden 2 jaar achter elkaar gehooid, daarna een jaar begraasd.

De hakhoutbossen zijn van een mindere kwaliteit. Het zijn hoofdzakelijk elzenbossen die om de 9 jaar gekapt worden.

De huizen van de gemeente worden in 7 klassen verdeeld.
Bij de 1e klas-huizen worden de pastorie en enkele grote hofsteden gerekend.
De 2e klas bevat enkele huizen van particulieren en middel grote hoeven.
De andere huizen heeft de expert geklasseerd volgens het aantaal plaatsen dat ze bevatten.
In totaal telde de expert 89 huizen - slechts 9 hiervan behoorden tot de eerste drie categorieën.

In (de nr. 11 van de bundel) Algemene recapitulatie van de inhoud en belastbare inkomsten worden oppervlakte en kadastraal inkomen van gronden en gebouwen per klasse samengevat. Ook de niet-belastbare onroerende worden opgesomd, zodat men een overzichtelijk beeld bekomt van de oppervlakte, de waarde en de samenvatting naar de aard en de kwaliteit van de grond.

1. Belastbare niet-bebouwde eigendommen.

Landbouwgrond	174 ha 35 a 97 ca	à 105,25 fr/ha
Tuin	3 ha 76 a 92 ca	à 120,- fr/ha
Weiden	79 ha 85 a 79 ca	à 161,52 fr/ha
Bos	4 ha 18 a 31 ca	à 56,- fr/ha
Boomgaard	1 ha 18 a 82 ca	à 120,- fr/ha
Hopvelden	3 ha 02 a 38 ca	à 120,- fr/ha

Veengrond	0 ha 46 a 15 ca	à 55,- fr/ha
Blekerij	0 ha 27 a 94 ca	à 120,- fr/ha
Hakhout (Oserai)	0 ha 02 a 65 ca	à 56,- fr/ha
Vijver	0 ha 02 a 76 ca	à 120,- fr/ha
Bebouwde opp.	3 ha 10 a 69 ca	
Totaal	270 ha 28 a 38 ca	

2. Onbelastbare niet-bebouwde eigendommen.

Wegen	6 ha 03 a 41 ca
Rivieren - beken	2 ha 55 a 36 ca
Kerkhof	0 ha 11 a 47 ca
Totaal	8 ha 70 a 24 ca
Algemeen totaal	278 ha 99 a 62 ca

De opbrengst hiervan geschat op 32 851,05 fr.

3. Belastbare bebouwde eigendommen.

Huizen :

Eerste categorie	4	opbrengst - inkomen 45 fr.
Tweede categorie	3	opbrengst - inkomen 30 fr.
Derde categorie	2	opbrengst - inkomen 21 fr.
Vierde categorie	7	opbrengst - inkomen 12 fr.
Vijfde categorie	25	opbrengst - inkomen 9 fr.
Zesde categorie	21	opbrengst - inkomen 6 fr.
Zevende categorie	27	opbrengst - inkomen 3 fr.
Totaal	89	

De totale opbrengst hiervan was 828 fr.

4. Niet belastbare bebouwde eigendommen.

Kerk	1

In totaal was er dus 33 679,05 fr. belastingen te betalen.

(N.B. Het kadastraal inkomen van de gemeente was in 1974 : 3 953 370 fr. - volgens het verslag van het college van Burgemeester en Schepenen over het beheer en de toestand van de gemeentezaken).

2. "Plan cadastral parcellair d'Okegem 1810".

Het resultaat van de expertise diende niet te worden afgewacht voor het samenstellen van het parcellaire plan.
Na de goedkeuring van de grensafpaling en de triangulatie kon de landmeter op het terrein overgaan tot het afpalen, meten en in plan brengen van de percelen.
Doorgaans werden de plans opgesteld op schaal 1 : 2500 (1 cm 25 m). Naast de grenzen van de percelen en de perceelnummers werden op deze plans nog een groot aantal details aangebracht : het tracé van wegen en waterlopen met hun benamingen grenspalen, gebouwen (gearceerd in rood) bruggen en molens.
Daar de minuut van het plan diende om de oppervlakte van de percelen te berekenen werd, ten behoeve van de verdere expertise, een copie van het plan gemaakt, een handatlas.
Slechts enkele handatlassen bleven bewaard, de minuten gingen blijkbaar allen verloren.
Gelukkig bleef de handatlas van Okegem op het gemeentehuis bewaard en wordt momenteel in het stadhuis van Ninove bewaard. In 1975 copieerde Chris Van de Perre het plan en bleef dus voor de toekomst gevrijwaard.
In 1982 gaven we onze leden de gelegenheid zich een

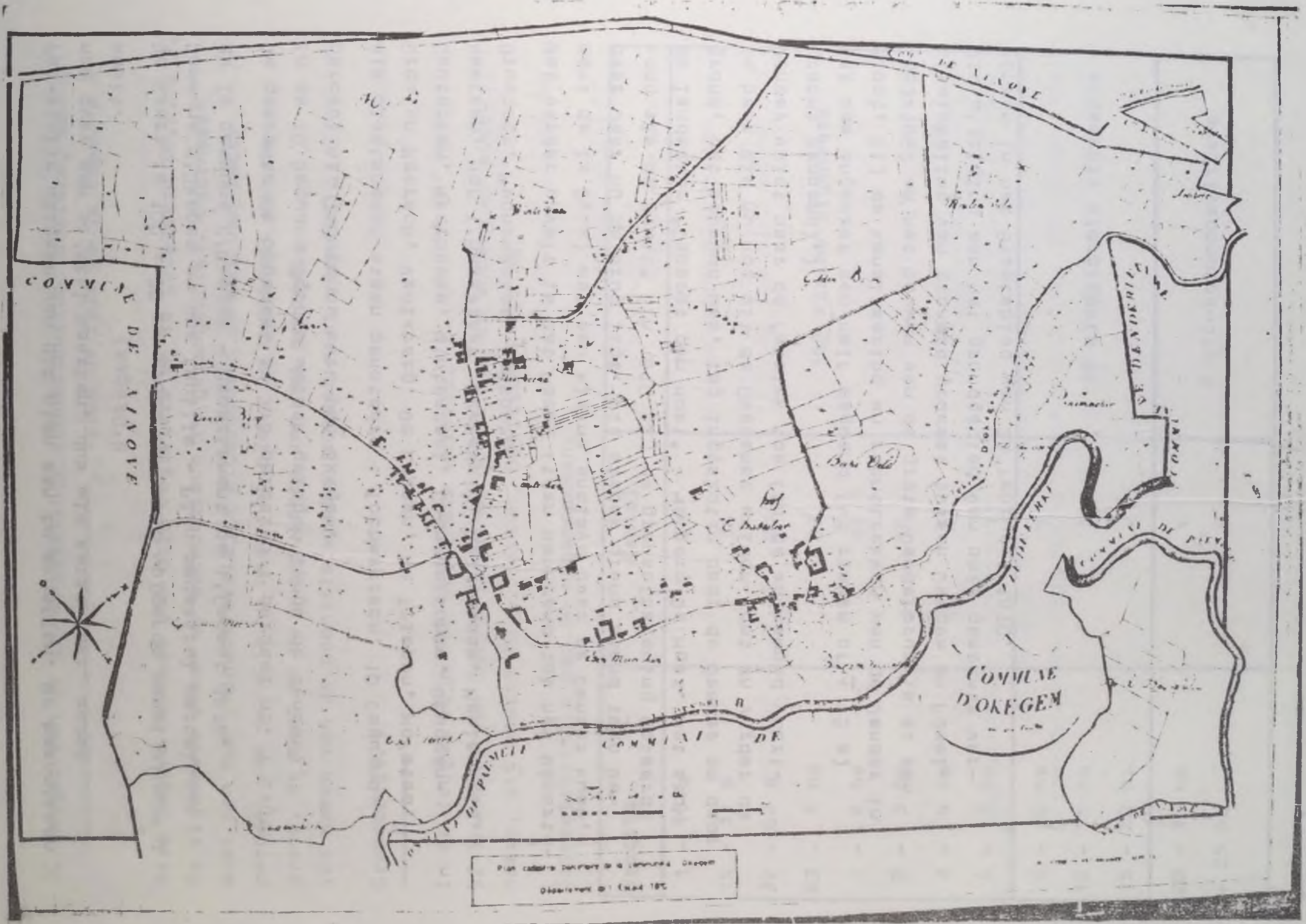
COMMUNE DE WAVRE
COMMUNE D'OKEGEM

fac-simile uitgave van dit plan aan te schaffen. We beschikken nog over een vijftal kaarten, dus wie eerst komt, eerst maalt.

De kaart is 100 x 70 cm groot en bevat volgende aanwijzingen : Commune d'Okegem en une feuille - Plan cadastral parcellair de la commune d'Okegem - Departement de l'Escaut 1810.

De gemeente is opgedeel in 715 percelen : perceel nr. 1 ligt in de 10 Dagwand (grote weiden gelegen langs de Dender), perceel nr. 715 is de kerk van Okegem.

Als plaatsnamen staan genoteerd : Tochmeersch, 10 Dagwand, Grooten Meersch, Venixberg, De Leenen, De Triepen, Hofstad, Cauterken, Neerbeeke, Winterdael, Coenmeerschen, Bruggenmeersen, Hof T'Hasseleer, Beekeveld, Guldenboom, Meulenveld, Druyboom, Pennemaeker, Aelsberg.

Wat verder opvalt is dat Pamel (toen behorend tot het Département de la Dyle) met een kleine enclave over de Dender kwam, daar waar nu de brug ligt. Die strook grond stond toen bekend als de "Hust" (in 1810 bij de grensafbakening noteerde de landmeter "Cabaret den Hust" - Herberg De Hust. Het stuk grond, dat bebouwd was, lag ingesloten door de Dender en door de beek die nu nog uit de Okegemse weiden komt en verder de Dender volgt naar de fabriek toe (in de volksmond vaartgracht genoemd).)
Het was ongeveer een half dagwand (45 roeden of ± 15 a) groot. Bij de kanalisering en rechttrekken van de Dender in 1863-1867 en het bouwen van de grote Denderbrug is er een uitwisseling van gronden geweest tussen Okegem en Pamel. Die wijziging aan het grondgebied van onze gemeente verscheen in het Staatsblad van 25 februari 1870.

3. Legger van de grondbelasting. (Contribution foncière, matrice de role de la commune d'Okegem)

Deze legger bestaat uit drie registers en is gedateerd 20.2.1813. De eigenaars staan er alfabetisch in gerangschikt. Daarnaast somt men hun respectievelijke eigendommen op met van ieder perceel een verwijzing naar het plan, de kwaliteit van de grond, de aard en de oppervlakte van het perceel.
(De namen van de pachters werden echter niet vermeld).

Grondbezit.

In de legger zijn 180 eigenaars vermeld.
92 Inwoners van Okegem bezitten ± 116 ha, de andere 88 eigenaars, uit andere localiteiten, bezitten ± 155 ha.

Uitgestrektheid van de eigendommen.

Grootte	Aantal	
1 - 15 a	43	
16 - 31 a	36	
32 - 62 a	27	
63 - 1 ha	23	168 kleine eigenaars
1 - 2 ha	19	
2 - 3 ha	10	
3 - 4 ha	5	
4 - 5 ha	5	
5 - 10 ha	7	
10 - 15 ha	3	10 middelgrote eigenaars
15 - 20 ha	-	
20 - 25 ha	1	2 grootgrondbezitters
+ 25 ha	1	

De 2 grootgrondbezitters (meer dan 20 ha) waren :

- Rollier Gaspard (Gent) 27 ha 66 a 35 ca
- Van Waeyenbergh (Herzele) 20 ha 56 a 72 ca

De 10 middelgrote grondbezitters (van 5 tot 20 ha) waren :

- De Boitselier A. (Pamel) 6 ha 04 a 75 ca
- Covens Cornelius 11 ha 04 a 63 ca
- Gage Emmanuel (Gent) 8 ha 25 a 10 ca
- Haelterman Amand 10 ha 86 a 97 ca
- Wed. Van Havermaet 7 ha 38 a 88 ca
- Hendrickx Joanna 8 ha 66 a 92 ca
- Hendrickx Amandus 10 ha 84 a 23 ca
- Armbureel Okegem 8 ha 68 a 51 ca
- Van Wambeke Charles (Aalst) 5 ha 33 a 50 ca
- Van Hecke Philippe (Gent) 6 ha 13 a 81 ca

o

o o

Als slot van deze beschouwingen bij de kaart van 1810 willen we een passus citeren uit het boek "Van Oostende naar Waterloo - Captain Mercer's tocht in het jaar 1815".
Hierin wordt een schrijnend beeld opgehangen van de toestand van de bewoning in ons dorp in 1815.

"... De verkenning van een nieuwe streek is voor mij de aangenaamste bezigheid. Terwijl anderen enkel in Brussel konden leven, vond ik overvloedige bezigheid in mijn vrije tijd met de omgeving van Strijtem te doorkruisen. Een van mijn eerste ritten gold, zoals dat hoorde, Ninove. In plaats van de hoofdbaan van Brussel naar deze stad te nemen, die door Meerbeke loopt, nam ik een zijweg naar Liedekerke en, sloeg op korte afstand van dit dorp links in. Ik trok over de liefelijk vloeiende Dender, tegenover het kleine dorp Okegem, door middel van een landelijke brug op palen gebouwd, die zo smal en zwak was, dat ik mij niet zonder aarzelen en ten slotte met mijn paard aan de toom er over waagde. Ik vond de officieren en de troep hier zeer schamel gehuisvest, in niets beter dan hutten en met een armzalig uitzicht. Hier was niets dat de vergelijking kon doorstaan met onze heerlijke van tapijten voorziene salons te Strijtem, waaraan we, tussen haakjes, stilaan gehecht raakten, vooral sedert het goed weer ingevallen was en ons geleerd had hun koelte en verfrissende demi-jour te waarderen."

J. Van der Speeten.

INFORMATIE

Lessenreeks.

Het verbond van de kringen voor heemkunde in Oost-Vlaanderen richt in 1983 een nieuwe lessenreeks in als vorming en begeleiding van de plaatselijke vorsers. De organisatie geschiedt in samenwerking met het provinciebestuur.

De lessen zullen plaatsvinden in de gebouwen van het provinciebestuur, Gouvernementsstraat te Gent. Van elke les wordt aan de deelnemers een syllabus ter beschikking gesteld.

Wie deze lessenreeks wenst te volgen kan zich daartoe laten inschrijven door storting of overschrijving van de som van 500 fr. op de rekening 068.0624020.46 van het Verbond van de kringen voor heemkunde in Oost-Vlaanderen, Rodebeukendreef 20 te 9219 Gentbrugge. De uiterste datum voor inschrijving is 1 april 1983.

Kalender van de lessenreeks.

1. TH. DE HEMPTINNE : Chronologie. 16.04.83
2. G. MILIS - PROOST : Hoe stel ik een bibliografie samen ? 30.04.83
3. W. BUNTINX : Openbare instellingen in het oud regime 14.05.83
4. W. STEENHAUT : Moderne bronnen voor plaatselijke geschiedenis. 28.05.83
5. W. SIMONS : De kerkelijke instellingen en hun nagelaten archief. 11.06.83
6. A. VERHULST : Landschapsgeschiedenis. 03.09.83
7. J. DAUWE : De gerechtelijke instellingen en hun nagelaten archief. 17.09.83
8. H. VANNOPPEN : De historische problematiek van de 19e eeuw. 01.10.83
9. H. VAN ISTERDAEL : Bronnen voor de landbouwgeschiedenis. 15.10.83
10. R. VAN CAENEGEM : Feodaliteit. 29.10.83
11. L. STOCKMAN : Hoe schrijf ik een dorpsmonografie ? 12.11.83

De lessen vinden telkens plaats op een zaterdagnamiddag van 14u30 tot 17 u met een onderbreking van 15 minuten.